

Dr hab. Piotr Sablik

Szczecin, 10.07.2017

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny

w Szczecinie

Katedra Nauk o Zwierzętach Przeżuwających

Recenzja rozprawy doktorskiej pt.:

„Efektywność pracy hodowlanej w stadach bydła rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej odmiany czarno-białej w OHZ Dęboleka sp. z o.o.”

wykonanej przez mgr inż. Dariusza Piątka

na Wydziale Biologii, Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki

Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

pod kierunkiem prof. dr hab. Danuty Borkowskiej;

promotor pomocniczy – dr hab. Ewa Januś

Polska hodowla bydła mięsnego i mlecznego w ostatnich dwóch dekadach przeszła przez istotne dla niej zmiany, które spowodowały, że jej poziomem nie odbiegamy od krajów ze światowej czołówki w tej dziedzinie. Świadczy o tym opinia zagranicznego jurora Kena Proctora na ostatniej XXII Krajowej Wystawie Zwierząt Hodowlanych w Poznaniu, który stwierdził, że najwyższej ocenione zwierzęta rasy holsztyńsko-fryzyjskiej mogłyby skutecznie konkurować na ringach Europy Zachodniej. Juror szczególnie pozytywnie ocenił bardzo dobry pokrój najmłodszych zwierząt (jałówek), co dowodzi dobrze obranego kierunku selekcji i doboru w tej rasie bydła mlecznego. Znaczącą rolę w realizacji programu hodowlanego odgrywają renomowane Ośrodki Hodowli Zarodowej. Dlatego temat rozprawy doktorskiej przedstawiony do opinii recenzenckiej uważam za wszech miar aktualny i ważny z punktu widzenia oceny prawidłowej realizacji celów hodowlanych w rasie polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej. Tytuł rozprawy został prawidłowo sprecyzowany i jednoznacznie wskazuje kierunek badań jaki podejmuje doktorant.

Przedstawiona do oceny praca w postaci oprawionego wydruku komputerowego liczy ogółem 179 stron (w tym 35 tabel i 8 rycin), a jej układ jest zgodny z ogólnymi zasadami i wymogami stawianym pracom naukowym. W pracy trzy pierwsze karty zawierają stronę tytułową, z podziękowaniami autora oraz wymagane oświadczenia promotora i autora pracy. Na następnych czterech stronach zawarto streszczenie pracy wraz ze słowami kluczowymi w językach polskim i angielskim. Streszczenie zostało napisane prawidłowo i przedstawia w zwięzły sposób istotę pracy. Kolejna strona przedstawia spis treści dzięki, któremu w łatwy i

szybki sposób można odnaleźć poszczególne rozdziały i podrozdziały dość obszernej pracy. Zasadnicza część rozprawy została podzielona na dziesięć rozdziałów, z których we dwóch wyodrębniono podrozdziały. Dzięki takiemu podziałowi i układowi, mimo dużej ilości stron pracę czyta się stosunkowo łatwo.

W pierwszym rozdziale (Wstęp) na dwóch stronach autor w oparciu o kilka pozycji piśmiennictwa skupił się przede wszystkim na przekazaniu danych statystycznych dotyczących bydła mlecznego oraz miejsca polskiej hodowli w światowym systemie gospodarczym. Moim zdaniem dzięki takiemu ujęciu problemu w tym rozdziale czytelnik nie zostaje do końca dokładnie wprowadzony w tematykę badawczą podjętą w pracy. Rozdział ten znacznie by zyskał jeżeli autor napisałby go w oparciu o własną wiedzę z zakresu pracy hodowlanej oraz roli jaką odgrywały i nadal odgrywają Ośrodki Hodowli Zarodowej w Polsce.

Na kolejnej stronie doktorant przedstawił po trzy cele pracy i hipotezy badawcze. Pod względem budowy i struktury nie budzą zastrzeżeń i zostały prawidłowo zapisane. Moje uwagi dotyczą:

- pierwszego celu w którym sugeruję dokładniej sprecyzować i dopisać „wybranych czynników genetycznych i pozagenetycznych lub środowiskowych”, a na końcu zdania „Ośrodka Hodowli Zarodowej Dębołęka”;
- trzeci cel byłby pełniejszy po dodaniu frazy „na tle krajowej hodowli zarodowej”;
- pierwsza hipoteza sprecyzowana zbyt ogólnie; autor pisze „wpływa szereg czynników” – sugeruję aby wskazać które konkretnie czynniki lub ich grupy mogą mieć wpływ;
- w drugiej hipotezie badawczej proponuję zamienić z „poprawa dobrostanu” na „poprawa warunków utrzymania”; dobrostan jest bardzo szerokim pojęciem i obejmuje szereg bezpośrednich badań i analiz, których w tym przypadku nie zostały przeprowadzone.

Sugeruję również aby rozdział ten został umieszczony po przeglądzie piśmiennictwa.

Rozdział „Przegląd piśmiennictwa” został napisany na 13 stronach. Wykorzystano w nim 88 (blisko 42%) z ogólnej liczby 210 pozycji piśmiennictwa. W rozdziale tym autor wprowadza w tematykę związaną z produkcją mleka, problemami wynikającymi z tego tytułu wraz ze zwiększaniem wydajności jednostkowej oraz zaznajamia czytelnika z badaniami krajowymi i zagranicznymi prowadzonymi przez dziesięciolecia w zakresie poprawy cech produkcyjnych i funkcjonalnych przede wszystkim u bydła mlecznego rasy holsztyńsko-fryzyjskiej. Rozdział ten w pełni oddaje cel jaki został podjęty w badaniach doktoranta, za wyjątkiem braku

wzmianki jaką rolę w doskonaleniu krajowego pogłowia była rasy holsztyńsko-fryzyjskiej odegrały Ośrodki Hodowli Zarodowej oraz Stacje Hodowli i Unasienniania Zwierząt.

Bardzo ważnym elementem badań naukowych jest staranny dobór materiału badawczego oraz zastosowanie odpowiednich metod badawczych do jego oceny i analizy. Zostało to przedstawione przez autora na czterech stronach pracy w rozdziale „Materiał i metody”. Materiał do badań stanowiła dokumentacja systemu SYMLEK oraz hodowlana. Materiał badawczy pochodzący z dokumentacji jest zwykle uznawany za mniej wartościowy niż pochodzący ze ścisłych i bezpośrednich doświadczeń, ale przy odpowiednim opracowaniu może stanowić podstawę do formułowania stwierdzeń i wyciągania wniosków. Autor z tym problemem w ocenianej pracy poradził sobie we właściwy sposób. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że doktorant musiał uporać się z dość znaczną ilością materiału źródłowego, np. zbiór dotyczący próbných udojów zawierał prawie 65 tys. rekordów. Rozdział ten zyskałby w odbiorze jeżeli poszczególne czynniki badawcze byłyby ujęte w punktach w ramach których rozpisany został podział na klasy. Natomiast kwalifikacja badanych cech do grupy mierzalnych (ilościowych) i jakościowych jest prawidłowa. Wykorzystano również właściwe testy statystyczne. Przy opracowaniu statystycznym danych liczbowych w przypadku cech mierzalnych zabrakło jednak wyliczenia wartości współczynnika zmienności lub odchylenia standardowego w związku z tym w tabelach przedstawiających średnie wartości tych cech powinny być uzupełnione o takie wyliczenia. Brak jest również modelu liniowego jakim autor posługiwał się przy ocenie wpływu tak wielu czynników. Obliczono również współczynniki korelacji dla wybranych cech produkcyjnych i funkcjonalnych. Należy jednak podać dla jakich cech zostały one wyliczone. W przypadku tego rozdziału mam kilka pytań do doktoranta, które nasunęły się podczas jego czytania:

1. Czy stosowano w przypadku archiwizacji danych pochodzących z dokumentacji SYMLEK i hodowlanej jakąś metodę weryfikującą prawidłowość ich zapisu?
2. Czym się autor sugerował przy podziale na klasy w poszczególnych czynnikach np. lata wycieleń dzieląc na pięcioletnie okresy?
3. Obora nie powinna być czynnikiem doświadczalnym, czym się w tym przypadku różniły obora Dębołęka od Dąbrówka, za wyjątkiem wielkości stada?
4. Czy krowy pochodzące po zagranicznych buhajach były w stadach przez cały analizowany okres, czy pojawiały się tylko w określonym przedziale czasowym? Jeżeli tak należy to zaznaczyć w opisie materiału badawczego.

Na stronie 25 czwarty wiersz od góry jest zapis „Szczegółową charakterystykę obiektu przedstawiono w rozdziale 4.1.” – takiego rozdziału w pracy nie ma.

Najbardziej obszernym rozdziałem w pracy napisanym na 61 stronach są 'Wyniki i ich omówienie'. Proponuję zmienić jego tytuł na „Omówienie i dyskusja wyników”. Moja propozycja dotyczy także zmiany struktury tego rozdziału. Podrozdział 5.1. Charakterystyka obiektu badań powinien znaleźć się w rozdziale „Materiał i metody”, to zapewne brakujący we wcześniejszym rozdziale, rozdział 4.1. Natomiast rozdział 6 powinien zostać włączony jako podrozdział do „Wyników i ich omówienia”. Podrozdział 5.2 pracy został podzielony na 8 części, w tym w pierwszej części wyodrębniono jeszcze trzy mniejsze podrozdziały. Taki podział omawianego i dyskutowanego materiału badawczego przez doktoranta uważam za bardzo trafny świadczący o dobrym jego przygotowaniu do pracy badawczej. W poszczególnych częściach autor momentami bardzo szczegółowo omawia wyniki badań skupiając się nad oceną wpływu wybranych czynników na kształtowanie się poziomu cech produkcyjnych i funkcjonalnych. Zbytne zagłębianie się w szczegóły powoduje, że w niektórych fragmentach tego rozdziału czytelnik może się poczuć nieco znużony ustawicznym przytaczaniem przez autora kolejnych danych liczbowych. Praca zyskałaby znacznie w odbiorze jeżeli przytoczono by tylko najistotniejsze zależności i wyniki, a do szczegółowej analizy odsyłając czytelnika do poszczególnych tabel i wykresów, które zostały zredagowane w bardzo przejrzysty i czytelny sposób. Zapewne doktorant przygotowując wybrane części pracy do opublikowania i tak będzie zmuszony dokonać jej skrótów, gdyż większość czasopism naukowych przyjmuje publikacje których objętość nie przekracza 6-8 stron komputeropisu. Moim zdaniem rozpoczynanie większości podrozdziałów krótkim wstępem na pół do jednej strony w postaci cytowania kilku pozycji piśmiennictwa jest zbędne. Informacje zawarte w tych fragmentach powinny raczej znajdować się w rozdziale przegląd piśmiennictwa. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że autor bardzo sprawnie posługuje się językiem naukowym przy pisaniu pracy zarówno przy omawianiu wyników badań jak i w dyskusji cytując szereg pozycji piśmiennictwa. Dzięki temu ta część pracy jest bardzo merytoryczna w odbiorze, a doktorant wykazał się w niej dużą wiedzą i dojrzałością naukową z zakresu hodowli bydła.

W rozdziale szóstym, który jak wcześniej zaznaczyłem powinien być podrozdziałem w omówieniu wyników, autor przedstawił na 10 stronach wybrane efekty hodowlane w OHZ Dębołęka. Rozdział ten, tak jak poprzednie napisany jest poprawnie. Na stronie 91 przedstawiono w jaki sposób realizowane są cele hodowlane, brakuje w tym przypadku informacji czy został on wypracowany bezpośrednio przez OHZ Dębołęka oraz od którego roku obowiązują zarówno program hodowlany jak i cele jego realizacji. Dlaczego na stronie 93 została umieszczona jako jedyna w całej pracy tabela bezpośrednio w tekście. Czytając ten rozdział czuje się

pewien niedosyt, gdyż według mnie powinien on zostać uzupełniony o informacje jak wygląda dębółka hodowla bydła mlecznego na tle innych Ośrodków Hodowli Zarodowej.

Część opisowa pracy została zakończona rozdziałem „Stwierdzenia i wnioski” w którym autor na trzech stronach podsumowuje wyniki przeprowadzonych badań oraz analiz. Rozdział ten przedstawiono w postaci 18 punktów z których większość ma charakter stwierdzeń. Rozumiem, że taka ilość stwierdzeń może wynikać z ilości materiału jaki został opracowany i podany analizie przez doktoranta, nie mniej jednak uważam, że ich ilości jest za duża. Część z nich można połączyć ze sobą w bardziej ogólne stwierdzenie lub wniosek. Dotyczy to np. stwierdzeń 1-3 dotyczących życiowej wydajności i produktywności krów, które po przeredagowaniu powinny być zapisane w postaci jednego stwierdzenia. Stwierdzenie czwarte proponuję wycofać. Autor informuje w nim, że cytuję „...uzależniona była od szeregu czynników”, po czym wymienia tylko trzy, w tym jeden z nich według mnie nie jest czynnikiem. Jak rozumieć stwierdzenie „Mniej wyraźny był wpływ”, gdyż wpływ może być istotny lub nie. Stwierdzenia 5, 13, 15 proponuję przeredagować lub uzupełnić zgodnie z uwagami naniesionymi w tekście pracy.

Stwierdzenie 9 również proponuję wycofać, gdyż grupy córek buhajów krajowych i zagranicznych nie powinny być porównywane ze względu na niejednorodność pod względem liczebności oraz, że córki buhajów krajowych w części pochodziły po buhajach testowych natomiast buhaje zagraniczne były wybierane wyłącznie w listy buhajów ocenionych.

W stwierdzeniu 12 proszę wyraźniej wskazać w jaki sposób wpływały wymienione czynniki na różną skalę trudności porodów.

Oceniając tą część pracy należy zaznaczyć, że mimo przedstawionych powyżej uwag autorowi udało się w przedstawionych stwierdzeniach nawiązać do postawionych celów badawczych oraz potwierdzić słuszność postawionych hipotez.

Rozdział „Piśmiennictwo” zawiera 14 stron na których przedstawiono 210 pozycji literatury, w tym 51 to pozycje zagranicznych autorów, 82 obcojęzyczne, tylko 18 z nich wydano przed 2000 rokiem, 29 zostało opublikowanych w ostatnich pięciu latach. Przedstawione piśmiennictwo uważam za aktualne i prawidłowo dobrane do zagadnień poruszanych w pracy. Poniżej przedstawiam kilka uwag, które zauważono podczas przeglądania tego rozdziału:

- poz. 4 brak daty dostępu do strony www
- poz. 35 powinna być po poz. 33
- poz. 39 jest El Tarabany M.S. w treści pracy cytowane jako El Tarabany M.S. i wsp.

- poz. 35 powinna być po poz. 33
- poz. 39 jest El Tarabany M.S. w treści pracy cytowane jako El Tarabany M.S. i wsp.
- poz. 3 i 41 są w wersji drukowanej czy zaczerpnięte ze strony internetowej, jeżeli to drugie należy podać adres strony internetowej wraz z datą dostępu
- poz. 51 powinna być przed poz. 47, litera „e” w alfabecie jest przed „h”
- pozycje od 53 do 56, pierwszy autor Gnyp powinny być przed poz. 52, gdzie pierwszy autor to Gowda
- poz. 68 i 69 powinny być na końcu piśmiennictwa jako wykaz stron internetowych i powinny być w nich podane daty dostępu
- brak poz. Januś E., Borowska D., 2011d, która jest cytowana w tekście pracy
- poz. 91 i inne zaznaczone w pracy, powinien być użyty skrót „red.” zamiast „r”
- poz. 98 powinna być przed poz. 94
- poz. 132 brak roku wydania
- poz. 134 w tekście pracy cytowana praca jako współautorska w piśmiennictwie jest podany jeden autor
- poz. 152 w nawiasie podać skrót federacji (PFHBiPM), stronę internetową i datę dostępu
- poz. 182 powinna być po poz. 184

Mimo uwag przedstawionych, które mają przede wszystkim charakter redaktorski należy podkreślić, że wszystkie pozycje zawarte w wykazie zostały zacytowane w tekście ocenianej pracy, co przy użyciu tak obszernego materiału bibliograficznego należy uznać jako pozytywną stronę.

W końcowej części pracy przedstawiono na 61 stronach tabele oraz ryciny w postaci wykresów. Należy podkreślić bardzo staranne opracowanie oraz wykonanie wszystkich tabel i rycin. Poszczególne tabele i ryciny nie są przeładowane liczbą danych, przez co czyni to je bardzo czytelnymi i łatwymi w odbiorze. Również ich tytuły oraz opisy są czytelne i właściwie dobrane. Istotności między badanymi grupami są wyraźnie zaznaczone za pomocą odpowiednich symboli i zgodne z obowiązującymi zasadami.

Podsumowując, doktorant podjął się trudnego zadania przede wszystkim wynikającego z dużej ilości danych źródłowych jakie miał do opracowania i interpretacji oraz długości okresu (kilkadziesiąt lat) jaki obejmowały badania. Większość przedstawionych w recenzji uwag ma charakter redaktorski lub jest innym spojrzeniem recenzenta (dyskusyjnym) na poruszane w pracy zagadnienia. Nie wpływają one na obniżenie wartości naukowej recenzowanej pracy, a powinny raczej pomóc przy dalszym opracowaniu wyników badań i przedstawieniu ich w

rycznym i naukowym, tym bardziej, że brakuje podobnego typu opracowań naukowych w naszym kraju.

W związku z powyższym stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgra inż. Dariusza Piątka spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) i wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Biologii, Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie o dopuszczenia Pana mgra Dariusza Piątka do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim i publicznej obrony pracy.

Dr hab. Piotr Sablik

